

začiatku položiť na vlastnú tvorivú aktivitu prešovských a košických filozofov. Hlavný zmysel vytvorenia odbočky treba podľa doc. Halečku vidieť v tom, že sa ňou utvára priestor pre formovanie a overovanie si vlastných tvorivých zámerov i dosiahnutých výsledkov v oblasti filozofie atď. Prírodzene, aj externá činnosť si musí nájsť miesto v práci členov odbočky, ale nemôže byť primárna. Okrem toho by podľa doc. Halečku odbočka mohla a mala do určitej miery ovplyvňovať napríklad úroveň vyučovania filozofie na stredných školách, rozvíjať interdisciplinárne styky s pracovníkmi v oblasti prírodných a spoločenských vied a podobne.

V bohatej diskusii (doc. Lokaj, doc. Kalist, I. Sýkora, E. Borys a ďalší) našiel názor doc. Halečku o rozvíjaní vlastnej tvorivej aktivity ako hlavnom poslaní odbočky jednomyseľný súhlas a vyslovili sa tiež ďalšie konkrétne návrhy na obsah i organizáciu práce odbočky SFS. Na záver zvolili členovia výbor odbočky. Predsedom sa stal doc. Halečka, ďalšími členmi výboru doc. Cirbes, doc. Lokaj a dr. Šarišský.

M. Z.

TRADICE ZWETTLU

Mezinárodní seminář „Setkání Východ-Západ“, věnovaný otázkám evropské filosofie, sešel se letos v malebném prostředí zwettelského kláštera již po čtvrté a zdá se, že se tím stal už trvalou tradicí. Nejen pro pravidelnost, s jakou se opakuje a pro věrnost, kterou mu projevují jeho účastníci, ale i pro myšlenkovou kontinuitu jeho programu. A především, přirozeně, pro obětavou pozornost, kterou mu věnuje jeho duchovní otec i hlavní organizační duch prof. Erich Heintel, ředitel II. Filosofického ústavu Vídeňské university.

Letošní zasedání semináře probíhalo od 12. do 16. září a neslo se v souladu s duchem dosavadních zwettelských setkání v ovzduší naprosté svobody projevu a samozřejmě věrnosti vlastnímu přesvědčení. V letošním roce — po záporných zkušenostech z minulých let — byl poprvé podniknut pokus zúžit základnu názorové konfrontace v zájmu jejího prohloubení a omezit program zasedání rámcem výchozího textu. Volba Kantovy *Kritiky soudnosti* a problému transcendence poskytla překvapivě hluboké a podnětné východisko diskuse, přesahující daleko rámce jejího časového omezení.

V úvodní přednášce se zabýval prof. Heintel filosofickou nosností a aktuálností zvolené tematiky a ukázal, že Kantova specifikace metafysické, transcendentální i praktické difference vytváří přijatelné východisko k diskusi právě proto, že z jejich formálních předpokladů vycházejí v jistém smyslu všechny živé směry evropského filosofického myšlení. Zvláště aktuálnost přísoudil hledisku transcendentální difference, opravňujícímu kromě jiného i k opodstatněnému zamyšlení nad duchovní souvislostí Marxe s Kantem. Absolutismy moderní vědy dokazují podle jeho přesvědčení stále názorněji, že hraniční význam *noumena* není nijak jednoznačně určen, že může mít náboženský, protináboženský i mimonáboženský smysl, a že tedy může za jistých předpokladů hrát také úlohu korektivu ve vztahu k těm scientistickým krajnostem vědy, v kterých se tato zpronevřuje svým antropocentrickým funkcionálním závazkům. Teprve zavedením transcendentální difference do filosofie učinil vlastně Kant člověka „možným“, protože ho nadal tvořivou svobodou, nestojící mimo „věci o sobě“, ale podílející se na jejich totalitě. Kant také poprvé dal náhodě lidský smysl tím, že obrátil hledisko tradiční metafysiky reflektující náhodu jako případ teleologie a začal problém teleologie zkoumat jako aspekt náhody.

Prof. Heintel věnoval pozornost také humanistickým implikacím, skrývajícím se v Kantově rozlišení technického a kategorického imperativu. Poukázal na to, že právě Kantovo řešení nabízí jisté možnosti k tvořivému překlenutí roztržky mezi technologickým a etickým rozumem v moderní společnosti, protože jejich společná empirická základna představuje jednotné myšlenkové východisko. Přispívá k tomu i ta skutečnost, že Kant neodlišil normy technického jednání od norem etického jednání formálně, ale obsahově: technický imperativ se váže na úroveň mechaniky; kategorický imperativ je příkazem k svobodě člověka. Jeho kategoričnost je důsledkem jeho větší podstatnosti a neomezuje tedy jeho platnost jen na sféru mezilidských vztahů v nejužším smyslu slova, ale i na sféru mechanického, pokud se tato stává faktorem lidských vztahů. Problém zprostředkování mezi přírodou a člověkem, účelností a mravností, svobodou a nutností, mechanikou a cílevědomostí — tento klíčový problém současné filosofie — nachází v Kantovi právě v těchto souvislostech podněty nezanedbatelných hodnot. Tvořivé zamýšlení nad Kantovou „kritikou soudnosti“ je proto vhodnou příležitostí k nastolení širokých otázek komprehensivní integrace ontologie a etiky, poznání a přesvědčení, vědění a víry, rozpojovaných pokračujícím procesem diversifikace filosofie v naší době.

S některými z těchto vývodů polemisoval v jednom nejpozoruhodnějších vystoupení celého semináře prof. Zelený. Kdyby podstata Kantova transcendentalismu spočívala ve snaze o sjednocení ontologie a etiky, potom by byl Marx pokritickým myslitelem ještě i v jiném než jen v chronologickém smyslu. Ve skutečnosti není Kantův transcendentalismus spojen s předměty poznání a druhy zkušenosti, ale je opodstatněním zkušenosti jako takové. Transcendentalismus Kantovi sice umožnil spojit jeho „Naturbegriff“ a „Freiheitsbegriff“ v nerozpornou jednotu a rozlišením dvou druhů kauzality, „z nutnosti“ a „ze svobody“, vytvořit obecný teoretický předpoklad praktické emancipace člověka, ale zásluha za realizaci tohoto předpokladu připadla teprve Marxovi. V tomto smyslu je sice plně namístě hovořit o souvislosti Kanta s Marxem, a snad i kriticky přezkoumat příkrost dosavadního marxistického hodnocení neokantianismu, ale stejně tak je nutné nemitet ani o jejich zásadním rozdílu. Teprve Marx překonal technickou úzkost Kantova pojetí praxe a mohl díky tomu překročit také tématickou úzkost vztahu pojetí teorie a praxe, k níž byla filosofie odsuzována polaritou „praxe rozumu“ a „technické praxe“ v Kantově myšlení. Spolu s tím se pochopitelně muselo změnit i celé pojetí transcendence. Marxizmus je sice transcendentální filosofií, ale v podstatě odlišném smyslu nežli v kantiánském. Marxistická filosofie interpretuje člověka jako bytost, která prostřednictvím praxe překračuje sama sebe a tedy se neuspokojuje kritikou konstatací rozdílu imanence a transcendence, ale tento rozdíl svoji tvořivou aktivitou — praktickou i teoretickou — bezpřestání relativisuje a historicky posouvá.

Dr. M e n c e l z Brna se v obsažném referátu zabýval typologickou povahou Kantova transcendentalismu. Načrtl historickou kontinuitu moderního transcendentalismu, vedoucí od Galileiho, přes Leibnize ke Kantovi, který se rozloučením exaktní vědeckosti a spekulativní filosofičnosti stal zakladatelem exaktního transcendentalismu v plném smyslu slova a podle Russellových slov předchůdcem logistiky. Maďarský filosof Dr. B e n c s e se zamýšlel nad vztahem Kantova transcendentalismu ke „každodennímu vědomí“ a nad možností etiky jako „logiky duchovních věd“ (Cohen). Komentoval pokusy Wittgensteina a Austina o transcendentální interpretaci každodenního vědomí a zdůvodnil nevyhnutelnost neúspěchu každého redukcionismu, který rozkládá a zjednodušuje složitou totalitu společenského vědomí. V tomto smyslu lze dát za pravdu Lukácsovu stanovisku, že se každodenní vědomí principiálně neliší od ostatních forem vědomí ani v genetickém, ani v strukturálním ohledu a že se jeho obsah historicky rozvíjí v kon-

taktu s nimi, zprostředkovávaném osvětovými a kulturními mechanismy společenského života. Rozdílem Kantova a Marxova pojetí praxe se podrobněji zabýval Dr. Ignatov ze Sofie a zdůraznil zejména nezbytnost důsledného rozlišování pojmů „aktivita“ a „praxe“ a společenský charakter duchovního východiska praxe.

Zbývající referáty analysovaly některé specifické problémy Kantova transcendentálního a jeho početné historické kontexty. Dr. Kunzeová z Budapešti hovořila o vztahu transcendentální syntézy a spekulativní vědy, Dr. Kumpel o ohledech Kanta v Heideggerově myšlení a Dr. Redel o kantovské inspiraci Nicolaie Hartmanna.

V obecné rozpravě se účastníci semináře znovu vraceli k hlavním otázkám nastoleným referáty a vesměs shodně konstatovali potřebu nové interpretace nebo alespoň nového uplatnění transcendentálního a to téměř ve všech směrech soudobého evropského filosofického myšlení. Překotný vývoj moderního poznání, dynamika vývoje ideologických apelů, změny a zvraty v společenské praxi, vyostřující problém transcendence — přesahu člověka ze samého sebe v poznání, cítění, víře i jednání přinášející nepochybně významné impulsy k restauraci a novému využití pojmové výzbroje transcendentálního nejen v tradičně „transcendentálních“ filosofiích, ale také v marxismu, v kterém bude třeba pojem „transcendence“ v mnoha ohledech teprve koncipovat na základě Marxových a Engelsových premis. I když byl průběh semináře do značné míry poznamenán růzností jazyků — v doslovném i přeneseném smyslu — jimiž jeho účastníci hovořili, zůstává jeho velkou zásluhou, že včas upozornil na mimořádnou metodologicko-teoretickou a ideologicko-etickou důležitost problému transcendence, kterou zjevně bude v budoucnosti ještě více stupňovat zrychlující se tempo expanse tvořivých sil člověka.

Velká oficiální setkání prominentních myslitelů našeho mnohokrát rozděleného světa zásadně konfrontují stanoviska a podstatně nastolují problémy naší roztržité kultury. Rozvíjejí tím autoreflexi světa a umožňují mu jejím prostřednictvím lépe pochopit vážnost situace, v které se dnes nachází. To je jistě mnoho, ale není to všechno. Zbývá ještě myslet a nacházet řešení podstatně i nepodstatně nastolených problémů. A taková řešení se zpravidla hledají a nacházejí snadněji v méně hlučném a méně okázalém prostředí pracovních setkání řadových filosofických pracovníků, jehož sympatickým vzorem se začíná stávat tradice Zwettlu.

Jiří Suchý